

Upravo se vodi rasprava o veličini i strukturi Proračuna za 2005. godinu. Sabornica je poluprazna. Sjednici ne prisustvuju ni autori pojedinih amandmana. Predstavnik Vlade odgovara na svaki amandman: «Vlada ne prihvaća amandman» te u jednoj ili dvije rečenice obrazlaže stav Vlade tako da daje tek maglovito obrazloženje zbog kojeg se amandman odbija. Prisutni članovi oporbe glasaju za amandman, a vladajući (koji su prisutni u znatnijem broju – zlu ne trebalo) stoje u pričuvi. Turobno je pratiti najznačajniju sjednicu Sabora.

Zašto je donošenje proračuna najznačajniji događaj? Upravo se putem proračuna provodi program pojedine stranke i upravo putem proračuna dolaze/odlaze glasovi. Predizborna kampanja i obećanja koja se daju građanima svoje uporište nalaze u proračunu.

Zašto je to tako?

Svaki građanin u tržišnoj ekonomiji «glasa» kupovinom za onu robu koja će na najbolji način riješiti njegovu potrebu (osigurati maksimalnu korisnost). Što je tržište transparentnije i konkurentnije to je učinkovitije i tako su njegovi učinci veći; maksimalizira se ukupna društvena korisnost uz najmanju moguću cijenu. Tako nas uči klasična politička ekonomija i tako nam govori ekonomska teorija. Po toj zamisli funkcija države se svodi na stvaranje i razvijanje što slobodnijeg tržišta što će reći – konkurentnijeg.

Ipak i najzadrtiji neoliberalisti će se složiti da mnoge stvari nije moguće riješiti putem tržišta. Mnoga dobra i usluge naprosto nije moguće «pretočiti» u tržišna dobra. Razlog ovom je sasvim jasan za konzumaciju nekih dobara i usluga nije potrebno iskazati potrebu (otkriti preferenciju) jer vas nitko ne može isključiti iz konzumacije dobra ili usluge bez naknade. Klasični slučaj putem kojeg se obarazlažu karakteristike javnog dobra je svetionik; toliko potreban a ipak nitko živ vam neće reći da mu je svetionik potreban pa bio on i pomorac. U rasponu komercijalna – čista javna dobra postoji cijela lepeza više/manje čistih javnih dobara. Tako je recimo obrana javno dobro. Jednako tako to može biti i cesta ili most. Međutim, upravo cesta ili most mogu biti i komercijalna dobra čije se usluge naplaćuju. Kako predmet ovog napisa nije lekcija iz javne ekonomije već ponavljanje davno naučene lekcije (koju smo učili iz ekonomskih ili socioloških disciplina) sa ciljem da se definira uloga i položaj hrvatskog Sabora u određivanju količine i strukture javne potrošnje putem političkog procesa.

Danas moderna država ima daleko veće zadaću nego što je osiguranje potrebne količine javnih dobara i usluga. Bez obzira na neoliberalizam i dalje rješavanje socijalnih problema ima vrlo visok prioritet. Ekonomski problemi su također visoko rangirani, dakle od vitalnog interesa svake vlasti bez obzira na političku stranku. Sve se to može naći u svakom programu bilo koje političke stranke.

Vratimo se temi. Određivanje cijene i količine javnih dobara, po mom mišljenju, je nasloženiji dio ekonomske teorije. Što više smatram da nisu ponuđeni prihvatljivi odgovori. I upravo zato što nema ekonomske/tržišne alokacije resursa problem količine i cijene javnih dobara rješava se u parlamentu. Proces je vrlo jednostavan. Pojedine političke stranke na neizravan način

pokušavaju prepoznati preferencije građana (ovo se događa u vrijeme parlamentarnih izvora) i zalažu se za onu količinu dobara i usluga koju bi građani kupili da je kojim slučajem to javno dobro/uslugu moguće «pretavoriti» u tržišno dobro. Izdvojena količina novca definira budžetsko ograničenje za to dobro ili uslugu. Tako su sve stranke «navijale» za ceste jer su ocijenile da građani žele neuporedivo više i bolje ceste nego što ih imamo. Jednako je i s dugom prema umirovljenicima. Što više to je ekskaliralo do te mjere da je i Hrvatska stranka umirovljenika postala parlamentarna stranka.

Prema tome, prilikom donošenja proračuna Sabor se «igra» tržišta pri čemu oni u ime svojih birača predlažu rashode koji su u funkciji interesa tih građana. Kada amandmani na Prijedlog proračuna imaju ovu i ovakvu sudbinu tada je odista pitanje da li većina u Saboru – a zapravo manjina broja građana koji podupiru potojeću vlast – ima pravo da donosi na ovaj način Proračun; bez bilo kakve senzibilnosti prema opozicijskim i ostalim građanima koji nisu ni izlašli na parlamentarne izbore. Upravo odnos vladajućih prema ostalim stvaraju klatno koje u Hrvatskoj zovemo HDZ i partneri nasuprot SDP-a i partnera. Upravo ta i takva politika polariziraju društvo u cjelini i eliminiraju bilo kakvi manevarski prostor za kompromis. Teško je voditi zemlju na tako različit način svake četiri godine a da se ne stvaraju sve veći i veći jalovi troškovi. Ima li se u vidu stanje hrvatskog gospodarstva, pa i društva u cjelini, nije moguće ne primjetiti autonomnost vladajućih bez obzira na svekolike posljedice po društveni sustav. U tom smislu dovoljno je identificirati slogan: «Zaustavili smo vanjski dug.». Točno je da se je usporio rast vanjskog duga ali je jednako točno da anuiteti za naplatu tek dolaze a njihov dolazak dočekuje nova emisija obveznica na domaćem financijskom tržištu koja istiskuju stanovništvo i gospodarstvo s kreditnog tržišta preko rastućih kamata. Pri tom nemojmo zanemariti ulogu MMF-a.

Zaključno neću ništa reći jer se u ovoj zemlji ionako ništa ne čuje. Prigušen je glas jednog nobelovca Josepha Stiglitz-a čija se knjiga još uvijek može naći u knjižarama a zove se «Globalizacija i dvojbe koje izaziva», Algoritam, Zagreb, za svega stotinjak kuna. Oni koji pročitaju spomenutu knjigu molim da prelistaju ove stranice kao i časopis Ekonomija/Economics pa će se lako uvjeriti da se ekonomisti više slažu nego što je to općenito mišljenje u javnosti.